

*Єльнікова Г. В., д.пед.н., професор,
професор кафедри економіки та менеджменту,
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків*

АДАПТАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЇ

Адаптаційні процеси супроводжують людину впродовж всього життя. Зміни життєвих обставин неодмінно викликають адаптацію соціальної поведінки та індивідуальної траєкторії розвитку людини. Пристосування до нових обставин обумовлює зміни не тільки суб'єкта життєдіяльності, а й середовища, в якому він живе і діє. Зазначений взаємовплив адаптаційних процесів і середовища, в якому вони здійснюються, характерний для будь-якого сектору економіки, у т. ч. освітнього. З 2019 року людство зазнало викликів пандемії [3], а з 24 лютого 2022 року відбулося ще й повномасштабне вторгнення російських військ на територію України. Розпочалася війна. Виклики пандемії і воєнний стан обумовили глобальні зміни умов життя населення України.

Найбільш болюче це проявилось в освітній сфері, де відбувається соціалізація дитини, її підготовка до самостійного життя в соціумі, опанування певними професіями та спеціалізаціями, ретрейнінг-програмами за різними напрямками для спеціалістів, які бажають професійних змін, тощо. Як бачимо, ця сфера охоплює практично все населення України. Зміни в цій сфері обумовили появу адаптаційних процесів, які вплинули на розвиток освітнього середовища та освіти в цілому.

З власного досвіду пропонуємо до розгляду «тріади» взаємодії і взаємовпливу: адаптивні процеси – сутнісна основа пристосування – у чому полягає розвиток освіти.

Так, в сучасних умовах нестабільності і невизначеності урізноманітнюються інформаційні потоки – це можна вважати адаптаційним процесом. Тоді суттю

пристосування є соціально-економічні перетворення в суспільстві, оскільки кожний інформаційний потік належить певній економічній сфері. Проходить урізноманітнення сфер і переформатування соціальних груп. Розвиток освіти полягає в пошуку аналітичних механізмів за напрямками інформаційних потоків. Активізується процес використання Інтернет-ресурсів.

Інші приклади можна навести, склавши відповідну таблицю – табл. 1.

Таблиця 1

Приклади взаємодії адаптаційних процесів, сутнісної основи
пристосування та розвитку освіти

Адаптаційні процеси	Суть пристосування	У чому полягає розвиток освіти
Швидкоплинність зміни акцентів пріоритетності у вимогах до професійної компетентності випускників ЗП(ПТ)О	Розвиток компонентів професійних стандартів у залежності від соціальної затребуваності через підвищення пріоритетності складових професії	Диверсифікація освітніх дисциплін. Інтеграція їх складових у модулі і блоки. Народження нових інтегрованих професій.
Установлення тісного взаємозв'язку ринку праці і ринку освітніх послуг	Успішність фахівців, підготовлених за тими стандартами, які відповідають вимогам ринку праці.	Пошук шляхів ефективної співпраці з роботодавцями, включення їх в освітній процес. Розвиток змісту освіти, що спрямований на вимоги ринку праці.
Технологічне переоснащення сучасних виробництв.	Проведення підвищення кваліфікації методом накопичення кредитів, наприклад, за 5 років – 5 кредитів (150 год.)	Розвиток післядипломної освіти. Поява і використання ретрейнінг-програм, що дають змогу опановувати нові технології й розширювати арсенал професійних навичок
Необхідність вирішення професійних завдань за допомогою інноваційних (або новітніх) технологій, якими не володіють працівники	Здійснення поточного підвищення кваліфікації фахівців без відриву від виробництва на базі закладу освіти + підприємство, де вони (фахівці) працюють	Введення дуальної системи освіти в закладах вищої освіти, ЗП(ПТ)О та фахової передвищої освіти [1].
Поширення досвіду, технологій, методів у професійну діяльність освітян	Пристосування власного досвіду до світової практики	Дисемінація нововведень в освітню діяльність педагогічних працівників
Цифровізація освіти [2]	Створення освітніх реєстрів, розроблення освітніх інформаційних систем	Створення єдиної інформаційної платформи для сегментів освітньої системи

Цей список можна продовжувати, визначаючи адаптаційні процеси і способи пристосування до їх виникнення. При цьому виокремлюється сутнісна основа розвитку освіти. Наприклад, з введенням воєнного стану в Україні спостерігається територіальна розпорошеність студентів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Це ж відбувається при тимчасовому переміщенні закладів освіти з окупованих територій у місця, підконтрольні Україні. Сутнісна основа пристосування до зазначених змін полягає у введенні дистанційної форми освіти – ДО. Це, у свою чергу, впливає на розвиток дистанційної освіти через розроблення комп'ютерних програм, Інтернет-ресурсів, програм для самостійного пошуку й опанування освітньою інформацією. Введення нових комп'ютерних програм та Інтернет-ресурсів потребує додаткового навчання суб'єктів освітньої діяльності. Знову відбувається розвиток, тільки професійної компетентності освітян.

Отже, нестабільна ситуація та зміни, що відбуваються в Україні, викликають адаптаційні процеси, які мають певну сутнісну основу та обумовлюють позитивний розвиток освіти і учасників освітньої діяльності. Не всі зміни конструктивні, є й такі, що мають деструктивний характер. Для нейтралізації наслідків таких змін адміністрація закладів має вчасно робити ситуативний аналіз і приймати управлінські рішення, що активізують позитивні зміни.

Список використаної літератури:

1. Дуальна освіта. URL: <https://fgritb.knukim.edu.ua>.
2. Духаніна, Наталія Мар'янівна. Цифровізація освітнього процесу: проблеми та перспективи. BoScience Publisher, 2022. С. 406-409.
3. Освіта в умовах пандемії COVID-19. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osvita-v-umovah-pandemiyi-covid-19-sergij-shkarlet-vzyav-uchast-u-globalnij-zustrichi-yunesko-z-osviti>.